

PYHÄNNÄN KUNNAN HYVINVOINNIN EDISTÄMISEN SUUNNITELMA 2023-2025

Me huolehdimme

SISÄLLYS

JOHDANTO	4
TARKENNETUT TOIMENPITEET VUOSILLE 2023-2025	5
LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA 2023-2025	6
IKÄÄNTYNEEN VÄESTÖN HYVINVOINTISUUNNITELMA 2023-2025	10
SUUNNITELMAN KÄSITTELY TYÖRYHMISSÄ JA TOIMIELIMISSÄ	13
LIITE 1. PYHÄNNÄN KUNNAN EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN SUUNNITELMA 2023-2025	14

JOHDANTO

Kuntalain (410/2015) mukaan kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä huolehtiminen on kunnan perustehtävä. Hyvinvoivat kuntalaiset ovat elinvoimaisen kunnan edellytys ja siksi kuntien kannattaa panostaa asukkaidensa hyvinvointiin. Kuntalaisten hyvinvointi on yhteydessä muun muassa koulutukseen, liikunta-, nuoriso-, ja kulttuuripalveluihin, kaavoitukseen, vesihuoltoon, ympäristöön, liikennejärjestelyihin, vaikuttamismahdollisuuksiin, yhteisöllisyyteen, elinympäristön turvallisuuteen, viihtyvyyteen sekä myös sosiaali- ja terveystalouteen, vaikka niiden järjestämisvastuut siirtyivätkin hyvinvointialueille 1.1.2023. Hyvinvoinnin laajuuden vuoksi kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä on tarkoituksenmukaista tehdä monipuolisesti yli hallintorajojen yhteistyössä kolmannen sektorin sekä hyvinvointialueiden kanssa. Kunnilla on myös mahdollisuus kohdentaa hyvinvoinnin edistämistyötään ja valita hyvinvoinnin edistämistyölleen muuttuvia painopisteitä. Pyhännän laaja hyvinvointikertomus 2021–2025 hyväksyttiin kunnanvaltuustossa 25.04.22 ja sen painopistealueet olivat:

- Kunnan elinvoimaisuuden kehittäminen
- Kuntalaisten ja eri tahojen osallisuuden ja vaikuttavuuden parantaminen
- Viihtyisä asuminen omalla paikkakunnalla turvallisessa ja sisällöltään rikkaassa ympäristössä
- Mielenterveyteen liittyvien sairauksien ennaltaehkäisy
- Digitaitojen vahvistaminen

Tässä suunnitelmassa näitä painopistealueiden alaisia toimenpiteitä tarkennetaan vuosille 2023–2025 sekä lisäksi suunnitelmaan on sisällytetty omina osioinaan:

- lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma,
- ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelma,
- ja erillisenä liitteenä ehkäisevän päihdetyönsuunnitelma.

TARKENNETUT TOIMENPITEET VUOSILLE 2023-2025

Tavoite	Toimenpiteet kunnassa 2023–2025	Vastuutaho, resurssit ja yhteistyötahot	Arviointimittari/ Kuvaus
Kunnan elinvoimaisuuden kehittäminen	- Kilpailukykyiset asunnot, myös pentelöitsijöiden huomioiminen asuntotarjonnassa. - Kunnan tunnettavuuden lisääminen markkinoinnin ja viestinnän avulla. - Aktiivinen yhteistyö yritysten kanssa. - TE2024 hankkeen valmistelu. Lakiuudistus astuu voimaan 1.1.2025. - Kotoutumislain kokonaisuudistukseen valmistautuminen. Lakiuudistus astuu voimaan 1.1.2025.	Kunnanjohtaja Johtoryhmä Tekninen toimi Tietohallintosihteeri Hyvinvointikoordinaattori Jedu, Yrittäjät, Haapavesi-Siikalatva seutukunta, Tuleva työllisyysalue	Asukasmäärä Työpaikkaomavaraisuus Työttömyysaste
Kuntalaisten ja eri tahojen osallisuuden ja vaikuttavuuden parantaminen	- Tarkoituksenmukainen HYTE-ryhmätoiminta sekä toimivan yhteistyön jatkaminen hyvinvointialueen kanssa. - Palvelukysely mm: vapaa-aikatoimi, kulttuuritoimi kevät 2024. - Minun arkeni ja elämäni kysely Pohteen kanssa syksy 2024. - Kunnanjohtajan kyläkierrokset vuosittain. - Valtuusto kutsuu vaikuttamistoimielimien edustajat vuosittain valtuuston iltakouluun. - Informaatiota saatavilla myös muilla kielillä kuin suomi.	Kaikki hallinnon alat Hyvinvointikoordinaattori Vapaa-aikatoimi ja kulttuuritoimi Vaikuttamistoimielimet Kunnan valtuusto Pohde Sompa-hanke	Toimenpiteet toteutuneet
Viihtyisä elämä omalla paikkakunnalla turvallisessa ja sisällöllään rikkaassa ympäristössä	- Kunnassa on tarjolla monipuolisia matalan kynnyksen harrastuksia kaiken ikäisille kuntalaisille. - Yhdistysten ja kylien kanssa tehtävä yhteistyö on aktiivista. (sis. seurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen 2krt/vuosi). - Yhteisötila Pyhännän monitoimitaloon Nestorin vanhaan kiinteistöön.	Kaikki hallinnon alat Sivistystoimi Tekninen toimi Hyvinvointikoordinaattori Pohde Yhdistykset ja Seurakunta	Kuvaus yhteistyöstä ja siitä miten yhdistysten ja kylien toimintaa on tuettu lisäkin illat määrä/osallistuneet Yhteisötila toteutunut/ei
Mielenterveyteen liittyvien sairauksien ennaltaehkäisy	- Kunnan koordinoima lisäkin iltat toiminta jatkuu. - Ehkäisevän päihdetyö suunnitelman jalkauttaminen. - Pyhännän kunta on mukana Pohteen koordinoimassa Kaikukortti kokeilussa 2024–2025.		
Digitaitojen vahvistaminen	Erityisesti ikääntyneiden kuntalaisten digitaitojen ja sitä kautta osallisuuden vahvistaminen	Kirjasto Tietohallintosihteeri Eläkeliitto Seniorisurf	Kuvaus siitä miten kuntalaisten digitaitoja on vahvistettu.

LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA 2023-2025

Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi kunnan toimintaa koskeva lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien sisällöstä säädetään lastensuojelulain 12 §:ssä. Kunnan ja hyvinvointialueen lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tulee sisältää tiedot:

- lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta,
- lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista,
- yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä,
- suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta,
- lisäksi hyvinvointialueen lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tulee sisältää tiedot: lastensuojelun tarpeesta, lastensuojeluun varattavista voimavaroista ja lastensuojelun palvelujärjestelmästä.

KOULUTUKSEN JÄRJESTÄJÄN OPISKELUHUOLTOSUUNNITELMA

Hyvinvointialueet vastaavat 1.1.2023 alkaen opiskeluhoitopalveluiden eli koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä kuraattori- ja psykologipalveluiden järjestämisestä. Koulutuksen järjestäjän on kuitenkin laadittava opiskeluhoollon kokonaisuuden toteuttamiseksi koulutuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelma. Koulutuksen järjestäjän opiskeluhoitosuunnitelman tulee sisältää opiskeluhoollon toteuttamisen tavoitteet ja keskeiset periaatteet sekä toimenpiteet opiskeluhoollon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13§) Suunnitelman tulee sisältää:

- arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista;
- oppilaitosyhteisön toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoollon edistämiseksi ja tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi;
- yhteistyön järjestäminen opiskelijoiden ja heidän perheidensä sekä oppilaitoksessa työskentelevien ja muiden opiskelijoiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa;
- suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimenpiteet opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi 6 §:n mukaisesti.

Kunnan alueella toimivien koulutuksen järjestäjien opiskeluhoitosuunnitelmat tulee liittää lastensuojelulain 12 §:n 1 momentissa tarkoitettuun kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan. Pyhännän koulun osalta ajantasaiset opiskeluhoollon suunnitelmat löytyvät: <https://www.pyhanta.fi/oppilashuolto> ja <https://peda.net/pyhanta/o/ol>

PYHÄNNÄN LASTEN JA NUORTEN KASVUOLOSUHTEET SEKÄ HYVINVOINNIN TILA

Pyhäntä on lapsirikas kunta. Lapsia syntyy vuodessa ison koululuokan verran. Vuonna 2022 lapsia syntyi yhteensä 30. 0–14-vuotiaiden prosenttiosuus väestöstä vuonna 2022 oli 21 %. Pohjois- Pohjamaalla vastaava luku on 18 %, Siikalatvalla 14 %, ja Kärsämäellä 17 %.

Pyhännän kunnassa järjestetään syksyllä 2023 varhaiskasvatusta kahdessa eri päiväkodissa sekä kahden perhepäivähoitajan kotona. Subjektiivisen päivähoitoon oikeutettuja lapsia on 80. Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma. Pyhännällä varhaiskasvatus on maksutonta ja järjestämme vuorohoitoa.

Pyhännän koulu on kunnan ainoa koulu. Koulussa on 264 oppilasta ja luokat esiopetuksesta yhdeksänteen luokkaan, sekä kaksi pienryhmäluokkaa. Koululla järjestetään maksullista iltapäivätoimintaa 1.–2. luokkalaikalle sekä erityisopetuksen oppilaille. Kunnan liikuntahalli, urheilukenttä, jääkiekkokaukalo/tenniskenttä sekä pururata/hiihtolatu ovat koulukeskuksen läheisyydessä sekä alaluokkien välituntipiha on varustettu monipuolisilla leikkivälineillä.

Kouluterveyskyselyn 2023 mukaan yhä useampi (72 %) 4–5 lk. pitää koulunkäynnistä, he myös kokevat olevansa entistä paremmin osa koulu ja luokkayhteisöä. Myös 8-9lk kokevat yleisesti osallisuuden, kuulumisen kouluyhteisöön sekä välit opettajien ja vanhempien kanssa paremmaksi, mutta vain 47 % 8-9lk. oppilaista on vastannut pitävänsä koulunkäynnistä. Kyselyn mukaan myös noin puolet 8-9lk oppilaista ovat olleet huolissaan mielialastaan kuluneen 12 kuukauden aikana.

Pyhännän koulu ja vapaa-aikatoimi järjestävät yhdessä Harrastamisen Suomen mallin kerhotoimintaa 1-9lk. Syksyllä 2023 toiminnassa on 16 kerhoa ja pelkästään Harrastamisen suomen mallin kerhoihin alasteikäisistä osallistuu n. 87 %. Lisäksi kunnassa on hankkeen ulkopuolista kerhotoimintaa alle kouluikäisille lapsille sekä nuorille. Kunnan nuorisotilat ovat auki kahtena iltana viikossa. Kouluterveyskyselyn 2023 mukaan lähes kaikki 8–9 lk. harrastavat kerran viikossa jotain.

Lisätietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilasta sekä kasvuolosuhteista: Pyhännän laajassa hyvinvointikertomuksessa, hyväksytty kunnanvaltuustossa 25.04.2022, Pyhännän hyvinvointikertomuksen vuosiraportissa 2022, hyväksytty kunnanvaltuustossa 18.09.2023, liitteenä olevasta ehkäisevän päihdetyön suunnitelmasta sekä Pohteen hyvinvointikertomuksessa, hyväksytty aluevaltuustossa 12.6.2023.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämisen toimenpiteet Pyhännän kunnassa 2023–2025	Vastuutaho, resurssit ja yhteistyötahot	Arviointimittari/ Kuvaus
Perheet - Kunta vaikuttaa omalla toiminnalla lähipalveluiden pysymiseen kunnassa. - Vauvarahan maksaminen 150 €. - Kunnassa on maksuton varhaiskasvatus. - Kiertävä lastenhoitaja vuoden 2023 ajan, jatkossa perheiden arkea tuetaan muulla muotoa. - Varhaiskasvatuksessa ja neuvolassa on käytettävissä Lapset Puheeksi- toimintamalli, jota tarjotaan perheille. - Koulu järjestää vuosittain vanhempain illan vaihtuvalla ajankohtaisella teemalla. - Lapsille, perheille ja nuorille on kunnan puolesta tarjolla ilmaista loma-ajan tekemistä.	Kaikki hallinnon alat Sivistystoimi Yhteistyö Pohteen sekä kolmannen sektorin kanssa.	Toimenpiteet toteutuneet/eivät TEA viisari
0–6 v. - Lapsille laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä vanhempien sekä tarvittaessa muiden toimijoiden kanssa. - Vuosittain varhaiskasvatus järjestää vanhempainillan tai muun kokoontumisen vanhemmille. - Järjestämme vuorohoitoa. - Pyhännän kunnassa on kerhotoimintaa myös alle kouluikäisille 5–6 v.	Varhaiskasvatus Vapaa-aikatoimi Yhdistykset ja seurakunta. Pohde	Toimenpiteet toteutuneet/eivät
Kouluikäiset - Lapset puheeksi toimintamalli on käytössä myös koululla. - Opettajat pitävät säännöllisesti vanhempain vartteja. - Kouluvalmentaja resurssin palkkaaminen Kärsämäen ja Pyhäjärven kuntien kanssa vuosiksi 2023–2026. - Harrastamisen Suomen malli toiminta 1-9lk oppilaille. - Koululla on AP/IP- toimintaa 1–2 lk. ja erityisentuen oppilaille.	Perusopetus Vapaa-aikatoimi Kärsämäki ja Pyhäjärvi Pohde	Kouluterveyskysely Toimenpiteet toteutuneet/eivät
Nuoret - Mahdollistetaan monipuolinen ohjattu ja itsenäisen vapaa-ajan toiminnan saatavuus. - Kunnassa on toimintaa sopivat nuorisotilat. - Nuorisovaltuuston toiminta on aktiivista. Valtuusto kutsuu kerran vuodessa vaikuttamistoimielimien edustajia valtuuston iltakouluun. - Pyritään työllistämään kaikki kesätoita hakevat kesätyökäiset nuoret. - Opiskelijan matka-avustus - Yhteistyö Kajaanin kaupungin etsivän nuorisotyön kanssa on toimivaa: Yhteistyösopimuksen mukaiset tavoitteet ja toimenpiteet.	Kaikki hallinnonalat Vapaa-aikatoimi Kajaanin kaupunki Yhdistykset ja seurakunta	Kouluterveyskysely Toimenpiteet toteutuneet/eivät
Verkostot - OHR: yhteisöllinen oppilashuoltoryhmä 4 krt/vuodessa, pedagoginen tarpeen mukaan. Koollekutsuja Rehtori. - LAPE/NUTE työryhmä kokoontuu vähintään kerran vuodessa. Koollekutsuja Hyvinvointikoordinaattori. Työryhmä seuraa ja päivittää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointisuunnitelman.	Hyvinvointikoordinaattori, Sivistystoimen johtaja/ Rehtori Verkostoihin kuuluvat henkilöt eri sektoreilta	

PYHÄNNÄN LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNIN VERKOSTO

IKÄÄNTYNEEN VÄESTÖN HYVINVOINTISUUNNITELMA 2023-2025

Kunnan on vanhuspalvelulain mukaan laadittava suunnitelma toimenpiteistään ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sekä iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen ja omaishoidon järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Kunnan on otettava suunnitelma huomioon valmisteltaessa ikääntyneen väestön asemaan ja iäkkäiden henkilöiden tarvitsemiin palveluihin vaikuttavaa kunnan päätöksentekoa ja kuntalaissa tarkoitettua talousarviota ja -suunnitelmaa.

Suunnittelussa on painotettava kotona asumista ja kuntoutumista edistäviä toimenpiteitä. Suunnitelman hyväksyy kunnanvaltuusto ja se on tarkistettava valtuustokausittain. Suunnitelma on osa kuntastrategiaa ja kunnan muuta strategista johtamista. Vanhuspalvelulain mukaan suunnitelmassa:

- arvioidaan ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tila,
- määritellään tavoitteet ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tukemiseksi ja palvelujen kehittämiseksi,
- määritellään toimenpiteet, joilla kunta vastaa tavoitteiden toteutumisesta ja arvioidaan voimavarat, jotka tarvitaan tavoitteiden toteuttamiseksi,
- määritellään eri toimialojen vastuut toimenpiteiden toteuttamisessa,
- määritellään, miten kunta toteuttaa yhteistyötä kunnan eri toimialojen, julkisten tahojen, yritysten sekä järjestöjen ja muiden yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa.

PYHÄNNÄN IKÄÄNTYNEEN VÄESTÖN HYVINVOINNIN TILA

Pyhännällä 75 vuotta täyttäneiden prosenttiosuus väestöstä vuonna 2022 oli 9,5 %. Pohjois-Pohjanmaalla vastaava luku vuonna 2022 oli 9,3 %, Kärämäellä 14,5 % ja Siikalatvalla 15,7 %. Väestöennusteen (laskettu 2021) mukaan vuonna 2030 75 vuotta täyttäneiden prosenttiosuus Pyhännällä kasvaisi 14,7 prosenttiin.

Pyhännällä kotona asuvien 75 vuotta täyttäneiden osuus vastaavan ikäisestä väestöstä on pienessä kasvussa, mutta edelleen vertailukuntia (Kärämäki, Siikalatva, Haapavesi) matalampi. Vuonna 2022 Pyhännän kunta teki kyselyn ns. kylätalkkarin tarpeesta. Kyselyn perusteella ikääntyvät ihmiset tarvitsevat apua mm. lumitöihin, halkojen tekoon, pieniin remontteihin, siivouksiin ja teknisten laitteiden käytönopastukseen. Kunnan kylätalkkari kokeilu päätettiin ottaa käyttöön vuoden 2023 alussa. Lokakuuhun 2023 mennessä myönnettyjä kylätalkkari-palveluseiteitä oli yhteensä 9 kpl. Kylätalkkaripalvelua voi myös ostaa suoraan palveluntuottaja latvaenergialta ilman kunnan myöntämää palveluseteliä.

HYTE-kerroin indikaattorin mukaan vuonna 2022 kaatumiseen ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä ovat olleet laskussa vuoteen 2021 verraten ja ovat vertailukuntia matalampaa tasoa. Pyhännän vapaa-aikatoimi tukee ikäihmisten hyvinvointia ja liikkumista tarjoamalla viikoittain kaksi ilmaista seniorivuoroa kuntosalille sekä ohjatun seniorijumpan. Syksyllä 2022 ohjattuun seniorijumppaan osallistui keskimäärin 12 henkilöä/ viikko.

Lisätietoa Pyhännän ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tilasta: Pyhännän laajassa hyvinvointikertomuksessa, hyväksytty kunnanvaltuustossa 25.04.2022, Pyhännän hyvinvointikertomuksen vuosiraportissa 2022, hyväksytty kunnanvaltuustossa 18.09.2023 sekä Pohteen hyvinvointikertomuksessa, hyväksytty aluevaltuustossa 12.6.2023.

Tavoite	Ikääntyvän väestön hyvinvoinnin edistämisen toimenpiteet Pyhännän kunnassa 2023–2025	Vastuutaho, resurssit ja yhteistyötahot	Arviointimittari/ Kuvaus
Kunnan elinvoimaisuuden kehittäminen	- Lähipalveluiden säilyminen kunnassa tukee ikäihmisten arkea (sote, posti, apteekki, joukkoliikenne yms.) - Kunnan kylätalkkaripalvelusetelin avulla tuetaan ikäihmisten kotona asumista. - Vanhustenviikolla järjestetään avointa toimintaa kunnan ikäihmisille.	Kunnanjohtaja Johtoryhmä Hyvinvointi-koordinaattori Kulttuuritoimi Pohde	Kylätalkkaripalveluseleiden määrä Vanhustenviikolla järjestetty avointa toimintaa kyllä/ei
Kuntalaisten ja eri tahojen osallisuuden ja vaikuttavuuden parantaminen	- Paperinen informaatio digitaalisen rinnalla (mm: kuntatiedote) - Kyselyihin vastaamisen tavoissa huomioidaan myös ikäihmiset sekä vammaiset. Palvelukysely mm: vapaa-aikatoimi, kulttuuritoimi keväällä 2024 Ja Minun arkeni ja elämäni kysely Pohteen kanssa syksyllä 2024. - Tiivistetään yhteistyötä vanhus- ja vammaisneuvoston kanssa. Valtuusto kutsuu kerran vuodessa neuvoston edustajat iltakouluun. - Vammais- ja vanhusneuvostolle luodaan oma vuosikello.	Kaikki hallinnon alat Vaikuttamistoimielimet Pohde	Kuvaus toimenpiteistä.
Viihtyisä elämä omalla paikkakunnalla turvalisessa ja sisälöltään rikkaassa ympäristössä	- Kunnassa on tarjolla monipuolisia matalan kynnyksen harrastuksia kaiken ikäisille kuntalaisille. - Kunnan sekä yhdistysten ja kylien kanssa tehtävä yhteistyö on aktiivista. - Kunnan koordinoima lisäksi illta toiminta jatkuu. - Yhteisötila Pyhännän monitoimitaloon Nestorin vanhaan kiinteistöön.	Sivistystoimi Järjestöt Hyvinvointi-koordinaattori Pohde	Kuvaus miten yhdistysten ja kylien toimintaa on tuettu
Mielenterveyteen liittyvien sairauksien ennaltaehkäisy	- Kehitetään kunnan tarjoamaa seniorijumppaa. - Pyhännän kunta on mukana Pohteen koordinoimassa Kaikukortti kokeilussa 2024–2025. - Kirjaston kotipalvelutoiminnan aloittaminen.	Kansalaisopisto Kolmassektori	lisäksi illat määrä/osallistuneet Yhteisötila toteutunut/ei Kaikukortti kokeilu alkanut/ei Kunnan seniorijumppaan osallistuneiden määrä
Digitaitojen vahvistaminen	Ikääntyneiden digitaitojen ja sitä kautta osallisuuden vahvistaminen	Kirjasto Eläkeliitto Vanhustyön keskusliiton Seniorisurf-toiminta	Kuvaus, miten ikäihmisten digitaitoja on pyritty kunnan toiminnalla vahvistamaan

PYHÄNNÄN IKÄÄNTYNEEN VÄESTÖN HYVINVOINNIN VERKOSTO

SUUNNITELMAN KÄSITTELY TYÖRYHMISSÄ JA TOIMIELIMISSÄ

KÄSITTELY TYÖRYHMISSÄ

Pyhännän kunnan hyvinvoinnin edistämisen suunnitelma 2023–2025 käsitelty:

- Käsitelty osittain valtuuston iltakoulussa 28.8.2023
- Käsitelty osittain HYTE työryhmässä 29.8.2023
- Suunnitelmaan pyydetty kommentteja HYTE työryhmältä 25.10.2023

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa käsitelty:

- LAPE/ NUTE työryhmässä 4.10.2023. Lisäksi kommentteja pyydetty 19.10.2023
- Nuorisovaltuuston kokouksessa 16.11.2023

Ikääntyneiden hyvinvointisuunnitelmaa käsitelty:

- Vammais- ja vanhusneuvoston kokouksessa 9.10.2023

Ehkäisevän päihdetyön suunnitelmaa käsitelty:

- NUTE työryhmän kanssa 4.5.2023
- Lisäksi kommentteja pyydetty eri toimijoilta toukokuun 2023 aikana.
- EHYT ry:n asiantuntijan kanssa 16.8.2023.
- Pyhännän ehkäisevän päihdetyön toimijoiden kanssa 20.9.2023.

HYVÄKSYNTÄ TOIMIELIMISSÄ

Pyhännän kunnan hyvinvoinnin edistämisen suunnitelma 2023–2025

- Hyväksytty Pyhännän kunnanhallituksessa 20.11.2023
  - Hyväksytty Pyhännän kunnanvaltuustossa 11.12.2023
-

LIITE 1. PYHÄNNÄN KUNNAN EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN SUUNNITELMA 2023-2025

Me huolehdimme

PYHÄNNÄN KUNNAN EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN SUUNNITELMA VUOSILLE 2023-2025

MITÄ EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ ON?

- Ehkäisevä päihdetyö on osa hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistä.
- Sen tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden käytön aiheuttamia haittoja niin päihteiden käyttäjille, heidän läheisilleen sekä yhteiskunnalle.
- Työn tavoitteena on lisätä ymmärrystä päihteiden käytöstä ja niihin liittyvistä ilmiöistä sekä edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista päihteisiin liittyvissä asioissa.
- Lain mukaan ehkäisevä päihdetyö kattaa alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden sekä rahapelaamisen aiheuttamien haittojen ehkäisyn.
- Ehkäisevän päihdetyön kohteena on koko väestö.

MIELENTERVEYDEN EDISTÄMINEN

- Ehkäisevällä päihdetyöllä ja mielenterveyden edistämisen teoriataustassa on yhtäläisyyksiä. Molemmissa pyritään vaikuttamaan suojaaviin ja riskitekijöihin niin yhteiskunnan, yhteisön kuin yksilöiden tasolla. Tiedetään, että päihde- ja riippuvuusongelmilla sekä mielenterveyden ongelmilla sekä niiltä suojaavilla tekijöillä on vahva yhteys.
- Mielenterveyden edistäminen tarkoittaa toimintaa, joka tukee hyvän, positiivisen mielenterveyden toteutumista ja lisää suojaavia tekijöitä. Myös ehkäisevässä päihdetyössä huomioidaan suojaavien tekijöiden vahvistaminen riskitekijöiden ehkäisyn rinnalla.

Tiesitkö?

Suojaavat tekijät ja riskitekijät

Suojaava tekijä on yksilön, yhteisön tai yhteiskunnan piirre, joka ehkäisee tai vähentää riskiä päihteiden, tupakka- ja nikotiini- tuotteiden käytön tai rahapelaamisen aloittamiseen tai ongelmien syntyyn.

Suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi:

- turvallinen ja kannustava kasvuympäristö, kasvua tukeva varhaiskasvatus ja perusopetus
- hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot
- turvalliset ja luottamukselliset sosiaaliset suhteet lähiyhteisöissä
- vallitseva päihteisiin ja muihin riippuvuuksiin liittyvä kulttuuri, eli päihde-, tupakka- ja nikotiini- sekä rahapelihaittoja ehkäisevät ja stigmaa purkavat asenteet sekä
- päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden tai rahapelien vaikea saatavuus (esim. tiukka ikärajakontrolli)

Riskitekijä on yksilön, hänen lähisuhteidensa, yhteisönsä tai yhteiskunnan ominaisuus, tilanne tai tapahtuma, joka tietyissä olosuhteissa tai tietyissä ryhmissä lisää jonkin tietyn häiriön tai ongelman todennäköisyyttä.

Riskitekijöitä ovat esimerkiksi:

- kasvuympäristön monimuotoiset ongelmat, kuten väkivalta ja laiminlyönnit sekä turvattomuus ja osattomuus
- toimeentulon tai työllistymisen ongelmat
- yksinäisyys, heikot sosiaaliset suhteet, sairastuminen
- vallitseva päihteisiin ja muihin riippuvuutta aiheuttaviin toimintoihin myönteisesti suhtautuva kulttuuri
- päihteiden, tupakka- ja nikotiinituotteiden tai rahapelien helppo saatavuus (esim. ikärajakontrollin heikkous)

NYKYTILAN KUVAUS INDIKAATTOREIDEN AVULLA

INDIKAATTORI PYHÄNTÄ / KOKO MAA

	2021	2022	2023	2024
Tyytyväinen elämäänsä, % 4. ja 5 luokan oppilaista	81,8 / 85,6		95,7/85,1	
Vähintään yksi hyvä kaveri, %4. ja 5 luokan oppilaista	100/ 99,1			
Harrastaa jotakin vähintään yhtenä päivänä viikossa, %4. ja 5 luokan oppilaista	95,3/ 85,4		91,1/	
Hyvä keskusteluyhteys vanhempien kanssa, % 4. ja 5 luokan oppilaista	47,7/ 60,2		58,7/	
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, % 8. ja 9. luokan oppilaista,	64,4/ 69		66,7/	
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista	19.5/25.7		32,7/	
Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista,	97,8/ 95		98,1/	
Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, % 8. ja 9. luokan oppilaista,	11,10/ 7,9		5,9/	
Raittius, % 8. ja 9. luokan oppilaista,	73,3/ 65,8		86,5/	
Hyväksyy ikäisillään tupakoinnin, % 8. ja 9. luokan oppilaista,	36,6 / 23,3		-/	
Hyväksyy ikäisillään alkoholin juomisen humalaan asti, % 8. ja 9. luokan oppilaista,	31,7 / 23,9		-/	
Hyväksyy ikäisillään nuuskaamisen, % 8. ja 9. luokan oppilaista,	24,4 / 23,2		-/	
Nuuskaa päivittäin % 8. ja 9. luokan oppilaista,			3,8/	
Omalla paikkakunnalla helppo hankkia huumeita, %8. ja 9. luokan oppilaista,	12,2 / 47		18,8/	
Ehkäisevää päihdetyötä yhteisesti kirjattujen käytäntöjen mukaisesti toteuttavat peruskoulut, %	100/71			
Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seurataan koko koulussa	0			
Työllisyysaste, 18–64-vuotiaat, %	5,8/ 10,2		7.8/	
Työttömien osuus työvoimasta, %	76,9 /72,4			
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, skaalattu HYTE-indikaattori	10.8/			
Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet 25–64-vuotiaat / 1 000 vastaavan ikäistä	23.7/	28.2/ 31.2		
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25–64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä	8.9 /6.3	9.5/ 6.1		
Poliisin tietoon tulleet kaikki huumausainerikokset / 1000 asukasta	0.0 /5,1			
A-klinikat, asiakkaita vuoden aikana, kunnan kustantamat palvelut	7			

*Pyhännän kunnan osalta saatavilla oleva indikaattoritieto päihteiden käytöstä ja rahapelaamisesta on osittain vajavaista.

EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN RAKENTEET

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM) johtaa ehkäisevää päihdetyötä kansallisella tasolla.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ohjaa ja kehittää ehkäisevää päihdetyötä yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

Aluehallintovirastot (AVI) ohjaavat ja tukevat kuntia ja hyvinvointialueita ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä sekä valvovat lain toteutumista.

Kolmas sektori Erilaisilla yhdistyksillä ja seurakunnilla on tärkeä rooli kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä ehkäisevässä päihdetyössä. Yhdistykset ja järjestöt tarjoavat asukkaille hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa, virikkeitä, tukea sekä osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia.

Kunnat huolehtivat ehkäisevän päihdetyön organisoinnista alueellaan ja nimeävät ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen.

Pyhännän kunta

- Pyhännän kunnassa ehkäisevän päihdetyön tehtävästä vastaava toimielin on kunnanhallitus.
- Ehkäisevää päihdetyötä käytännössä toimeenpaneva työryhmä Pyhännän kunnassa on HYTE työryhmä (Yhteistyö mm. LAPE/NUTE:n kanssa)
- HYTE ryhmä: hyvinvointikoordinaattori, kunnan johtoryhmä, kunnan valtuuston ja hallituksen puheenjohtajat sekä hyvinvointialueen edustaja.
- Kunnan omat palvelut ovat tärkeässä roolissa: sivistystoimi, perusopetus, vapaa-aikatoimi, kulttuuritoimi, kirjasto ym.
- Yhteistyötä tehdään myös viranomaisten, hankkeiden, Jokihelmen opiston sekä Kajaanin kaupungin etsivän nuorisotyön kanssa.
- Pyhännän kunnalla työnantajana on käytössä oma Pyhännän kunnan päihdeohjelma.

Hyvinvointialue (POHDE) tukee alueensa kuntia ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä sekä huolehtii ehkäisevän päihdetyön tehtävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

Lapset, nuoret, perheet

- Perheneuvola, Sosiaaliohjaaja 044 759 1486
- Kouluterveydenhoitaja 044 759 1815
- Koulukuraattori 044 759 1024
- Lastensuojelu, Sosiaaliohjaaja 044 759 1272
- Perhetyöntekijä 044 7591 815
- Lasten ja nuorten psykiatrisen avohoidon 040 489 3269

Työikäiset ja ikääntyneet

- Aikuissosiaalityö, Sosiaaliohjaaja 044 759 1157
- A-klinikka, Sairaanhoidaja 044 759 1477
- Mielenterveysneuvola, Psykiatrisen sairaanhoidajan 044 759 1012
- Muistihoidaja keskiviikkoisin 044 7591 146
- Kotihoito 044 7591 143
- Talousneuvola 040 191 7225

TAVOITTEET 2023-2025

Tavoitteet:	Toimenpiteet kunnassa 2023–2025	Hyvinvointialue	Yhteistyökumppanit
Ehkäisevä päihdetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista	Pyhännän kunnassa on: • ehkäisevän päihdetyön johtamisesta vastaava toimielin • ehkäisevän päihdetyön toimeenpanosta vastaava monialainen työryhmä • ehkäisevän päihdetyön koordinaatiosta vastaava taho, kuten yhdyshenkilö. (yhdyshenkilö osallistuu myös alueellisiin tapaamisiin/ryhmiin) • ehkäisevää päihdetyötä ohjaava suunnitelma, jota seurataan • ehkäisevä päihdetyö on näkyvää viestinnän osalta: (esim.: kampanjat, kuten hakematta paras, peliviikko, ehkäisevän päihdetyön viikko sekä anna lapselle raitis joul.)	Pohde on nimennyt jäsenet kuntakohtaisiin ryhmiin Pohteen MIEPÄ-väki verkoston toiminta Mielenterveyden edistämisen, lähisuhdeväkivallan ja ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelma Hyvinvointialue Pohteella	Ehyt Ry
Lasten ja nuorten hyvinvointi	• Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen eri sivistystoimen osa-alueilla niiden perustehtävien kautta. • Pyhännän koulun opetussuunnitelmassa ehkäisevä päihdetyö huomioidaan osana yhteisöllistä oppilashuoltoa. • Ylimääräisen kouluvalmentaja resurssin avulla vahvistetaan lasten ja nuorten hyvinvointia • Eri toimijoiden yhteistyönä järjestetty toiminta ehkäisevän päihdetyön viikolla 45 hyvinvointikoordinaattorin koordinoimana.	Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen eri toimijoiden perustehtävien kautta Päihteiden käytön puheeksiotto ja mini-interventio käyttöön Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella RRP2 hanke: lasten ja nuorten matalankynnyksen palvelut Pohteen Oulun eteläisellä (Oulainen, Haapavesi, Pyhäntä). Eri toimijoiden yhteistyönä järjestetty toiminta ehkäisevän päihdetyön viikolla 45	Etsivä nuorisotyö (Kajaanin kaupunki) Seurakunnat Sekaisin chat Mieli Ry
Perheiden hyvinvointi	• Maksuton varhaiskasvatus • Kiertävä lastenhoitaja vuoden 2023 ajan, jatkossa perheiden arkea tuetaan muulla muotoa. • Koulun vanhempainilta vuosittain vaihtuvalla teemalla	Vanhemmuuden tukeminen ja vanhempien hyvinvoinnin tukeminen Päihteiden käytön puheeksiotto ja mini-interventio Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella	Muun muassa: Seurakunnat, MLL
Matalan kynnyksen harrastusvaihtoehdot kaikienikäisille (fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi)	• Harrastamisen Suomen malli kerhotoiminta 1-9lk • Ilmaiset liikuntasalivuorot kaikille kuntalaisille (uudistetut käyttösaännöt) • Iisakin ilta toiminta • Yhteisötila vanhan nestorin kiinteistöön. • Yhdistysten toiminnan tukeminen.		Muun muassa Siikalatvan urheilijat, Pyps, PyNs, Seurakunta, Eläkeliitto, VPK, Jokihelmen opisto,
Ikääntyneiden hyvinvointi	• Kylätalkkaripalvelun avulla tuetaan ikääntyneiden kotona asumista. • Ikääntyneiden digitaitojen ja sitä kautta osallisuuden vahvistaminen • Yhteistyö vammais- ja vanhusneuvoston kanssa.	Digitaitojen vahvistaminen Päihteiden käytön puheeksiotto ja mini-interventio käyttöön Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella.	Seurakunnat, Eläkeliitto Vanhustyön keskusliitto Seniorisurf

ARVIOINTIMITTARIT

Tavoitteet:	Toimenpiteet Pyhännän kunnassa 2023–2025	Mittarit	Kuvaus
Ehkäisevä päihdetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista	Pyhännän kunnassa on: • ehkäisevän päihdetyön johtamisesta vastaava toimielin • ehkäisevän päihdetyön toimeenpanosta vastaava monialainen työryhmä • ehkäisevän päihdetyön koordinaatiosta vastaava taho, kuten yhdyshenkilö. (yhdyshenkilö osallistuu myös alueellisiin tapaamisiin/ryhmiin) • ehkäisevää päihdetyötä ohjaava suunnitelma, jota seurataan • ehkäisevä päihdetyö on näkyvää viestinnän osalta: (esim.: kampanjat, kuten hakematta paras, tipaton tammikuu, peliviikko, ehkäisevän päihdetyön viikko sekä anna lapselle raitis joului, yhteistyö paikallislehden kanssa.)	Toimenpiteet toteutuneet KYLLÄ/ EI	
Lasten ja nuorten hyvinvointi	• Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen eri sivistystoimen osa-alueilla niiden perustehtävien kautta. • Pyhännän koulun opetussuunnitelmassa ehkäisevä päihdetyö huomioidaan osana yhteisöllistä oppilashuoltoa. • Kouluvalmentaja resurssin avulla vahvistetaan lasten ja nuorten hyvinvointia • Eri toimijoiden yhteistyönä järjestetty toiminta ehkäisevän päihdetyön viikolla 45 hyvinvointikoordinaattorin koordinoimana.	Kouluterveyskyselyn tulokset Ehkäisevän päihdetyönviikolla järjestetty toiminta toteutunut KYLLÄ/EI	
Perheiden hyvinvointi	• Maksuton varhaiskasvatus • Kiertävä lastenhoitaja vuoden 2023 ajan, jatkossa perheiden arkea tuetaan muulla muotoa. • Kouluun vanhempainilta vuosittain vaihtuvalla teemalla	Hyvä keskusteluyhteys vanhempien kanssa, % 4. ja 5 luokan oppilaista 47,7 (2021) 58,7 (2023) Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, % 8. ja 9. luokan oppilaista, 11,10(2021) 5,9 (2023)	
Matalan kynnyksen harrastusvaihtoehtoja kaikenikäisille (fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi)	• Harrastamisen Suomen malli kerhotoiminta 1-9lk • Ilmaiset liikuntasalivuorot kaikille kuntalaisille (uudistetut käyttösäännöt) • lisäksi ilta toiminta • Yhteisötila vanhan nestorin kiinteistöön. • Yhdistysten toiminnan tukeminen.	Harrastamisen Suomen malli kerhot/ kerhoihin osallistuneet 1–9 lk. oppilaat Jaetut liikuntasalin käyttövuorot lisäksi illat/ lisäksi iltoihin osallistuneet ja lisäksi ilta palautekyselyn vastaukset Kylätalkkaripalveluseteleiden määrä	Kuvaus, miten yhdistyksen toimintaa on tuettu.
Ikääntyneiden hyvinvointi	• Kylätalkkaripalvelun avulla tuetaan ikääntyneiden kotona asumista. • Ikääntyneiden digitaitojen ja sitä kautta osallisuuden vahvistaminen • Yhteistyö vammais- ja vanhusneuvoston kanssa		Kuvaus miten Pyhännän kunta on tukenut ikäihmisen osallisuutta.

LÄHTEET

- EHYT RY 2022. Mitä on ehkäisevä päihdetyö? Opas kunta- ja aluevaltuutetuille.
Linkki aineistoon: <https://ehyt.fi/wp-content/uploads/2022/05/Mita-on-ehkaiseva-paihdeyto-opas-kunta-ja-aluevaltuutetuille-2022-web-s.pdf>
- THL 2022. Ehkäisevä päihdetyö – opas kunnille ja hyvinvointialueille.
Linkki aineistoon: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144684/URN_ISBN_978-952-343-825-5.pdf?sequence=4
- Kouluterveyskysely 2021
- Kouluterveyskysely 2023
- Sotkanet